

УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

ШИПУНОВА ОЛЬГА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 336.64

РОЗВИТОК ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність 08.04.01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Суми – 2002

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській академії банківської справи
Національного банку України.

Науковий керівник – доктор економічних наук, професор
Єпіфанов Анатолій Олександрович,
Українська академія банківської справи
Національного банку України, ректор

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Науменкова Світлана Валентинівна,
Українська академія банківської справи
Національного банку України,
завідуюча кафедрою фінансів;

кандидат економічних наук, доцент
Скрипник Юрій Володимирович,
Сумський національний аграрний
університет, доцент кафедри фінансів

Провідна установа – Харківський державний економічний університет,
кафедра фінансів, Міністерство освіти
і науки України

Захист дисертації відбудеться 14 червня 2002 р. о 10 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.081.01 в Українській академії банківської справи за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57, зала засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Української академії банківської справи за адресою: 40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 57.

Автореферат розісланий 13 травня 2002 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Коваленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Нова економічна система країни у сучасних умовах вимагає розробки і прийняття науково обґрунтованих рішень, які допоможуть забезпечити досягнення темпів сталого економічного зростання. Проблему забезпечення темпів сталого економічного зростання Президент України назвав першочерговим завданням на шляху розвитку економіки України. Президент зазначив, що враховуючи ситуацію, яка зараз склалася у світовій економіці, “реальним бар'єром” він вважає зростання темпів національної економіки на рівні 5-6 % на рік, і якщо темпи будуть нижчими, у держави не буде шансів у найближчі 10 років досягти необхідних показників для виконання накреслених завдань. У цьому плані 2001 р. був унікальним. Якщо в 2000 р. зростання внутрішнього валового продукту супроводжувалося високими інфляційними процесами (близько 26 %), то в 2001 р. збільшення ВВП на 9,1 % відбувалося при спадаючих темпах інфляції (6,1 %). Для досягнення темпів економічного зростання в подальшому поряд з іншими чинниками

необхідно поліпшувати результати діяльності суб'єктів господарювання. В цьому контексті розвиток фінансово-економічного механізму підприємств та їх адаптація до ринкових умов має важливе теоретичне і практичне значення.

Розвиток фінансово-економічного механізму, розширення і поглиблення змісту, обґрунтування структури побудови і методичне забезпечення його функціонування дозволять поліпшити показники роботи підприємств у нових умовах господарювання. Однак, наукових досліджень стосовно удосконалення і розвитку фінансово-економічного механізму підприємств поки що недостатньо.

У зв'язку з цим вивчення і дослідження умов ефективного розвитку фінансово-економічного механізму підприємств, що відображають напрямки його удосконалення у взаємозв'язку з реструктуризацією підприємств, зумовлюють актуальність і науково-практичну значимість вирішення цієї задачі.

Особливого значення набуває також впровадження у практику методів і важелів регулювання фінансових і економічних процесів, що дадуть можливість підняти на більш високий рівень розвитку економіку підприємств, регіонів і держави в цілому. Теоретичні і практичні аспекти цієї проблеми досліджувалися в роботах вітчизняних і закордонних вчених і фахівців: І.Т. Балабанова, М.Д. Білик, І.О. Бланка, О.Д. Василика, Н.М. Внукової, М.О. Зайця, А.О. Спіфанова, Б. Коласса, А. Маршалла, М.Х. Мескона, В.І. Міщенко, В.П. Москаленка, В.С. Мочерного, С.В. Науменкової, В.А. Опаріна, Ю.М. Осіпова, А.М. Поддєрьогіна, Б.А. Райзберга, І.В. Сало, Г.М. Скударя, Є.М. Сича, А.А. Чухно, А.Д. Шеремета та ін.

Високо оцінюючи їхній внесок у рішення багатьох теоретичних і практичних питань розвитку фінансово-економічної діяльності підприємств, варто вказати на недостатній зв'язок їх досліджень з конкретними задачами функціонування підприємств в умовах становлення ринкових відносин.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і практичних розробок проблем розвитку фінансово-економічного механізму підприємств визначили мету й основні задачі дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові результати, теоретичні положення і висновки дослідження були використані при виконанні науково-дослідних тем: “Стан і перспективи розвитку банківської системи України” (номер державної реєстрації 01900044204); “Сучасні технології фінансово-банківської діяльності в Україні” (номер державної реєстрації 01996002342).

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є дослідження умов розвитку фінансово-економічного механізму промислових підприємств як важливого фактора поліпшення кінцевих результатів діяльності і розробка комплексних організаційно-методичних підходів до забезпечення ефективного функціонування цього механізму, а також підвищення ефективності управління виробництвом у цілому.

Відповідно до поставленої мети було визначено наступні задачі дослідження:

- поглибити та конкретизувати економічну сутність категорії “фінансово-економічний механізм підприємства” як однієї з найважливіших складових господарського механізму діяльності підприємств;
- обґрунтувати систему заходів щодо реформування фінансово-економічного механізму підприємств у нових умовах господарювання;
- дослідити сутність і способи реструктуризації підприємств та її взаємозв'язок з реформуванням фінансово-економічного механізму;
- удосконалити процес оцінки результатів роботи підприємств на основі нових критеріїв,

- які базуються на нормативах;
- розробити методiku оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів;
- виявити організаційно-методичні фактори і розробити методичні рекомендації щодо поліпшення результатів фінансово-економічної діяльності підприємств і якості роботи фахівців технічних служб.

Об'єктом дослідження є функціонування фінансово-економічного механізму як основи безперервного удосконалення виробничо-господарської діяльності підприємств.

Предметом дослідження є адаптація фінансово-економічного механізму підприємств до умов ринкової економіки з метою їх розвитку.

Методи дослідження. Залежно від конкретних цілей і задач у роботі використані методи економічного аналізу і дослідження економічних процесів: системного підходу, факторного і порівняльного аналізу, експертних оцінок, розрахунково-аналітичний, економіко-статистичний, розрахунково-нормативний, економіко-математичного моделювання та ін.

Дослідження сучасного стану системи управління підприємством, фінансово-економічного механізму і розробка схеми реструктуризації підприємства здійснювалися на основі системного підходу і порівняльного аналізу. В процесі розробки механізму оцінки потенційних можливостей збільшення прибутку підприємств використовувалися розрахунково-нормативний метод, факторний аналіз і метод порівнянь. При обґрунтуванні методики оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів знайшли застосування економіко-статистичні та економіко-математичні методи. Дослідження організаційно-методичних факторів і системи заходів щодо реформування фінансово-економічного механізму підприємств здійснювалося на основі системного підходу, розрахунково-аналітичних методів і методу експертних оцінок.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у поглибленні існуючих і розробці нових теоретичних положень щодо удосконалення і розвитку ефективного фінансово-економічного механізму, а саме:

- суттєво вдосконалено економічний зміст категорії “фінансово-економічний механізм підприємства” як найважливішої складової його господарського механізму, що відображає сукупність фінансових і економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів і відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємств;
- вперше розроблено функціонально-цільову блок-схему побудови фінансово-економічного механізму підприємства, що включає пов'язані між собою функції, підсистеми забезпечення і фінансово-економічні важелі, спрямовані на реалізацію як стратегічних, так і тактичних цілей підприємства;
- суттєво вдосконалено схему реструктуризації підприємств з метою поліпшення системи управління і реформування фінансово-економічного механізму;
- розроблено методичні підходи до оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів, які передбачають удосконалення системи амортизаційних відрахувань і надання підприємствам пільг по сплаті податку з прибутку залежно від ступеня зносу робочих машин і устаткування;
- удосконалено методiku оцінки потенційних можливостей підприємства щодо збільшення прибутку, що базується на критеріях оцінки, в основу яких покладені нормативи;
- набули подальшого розвитку методичні підходи до комплексного реформування

фінансово-економічного механізму підприємств і реорганізації управління їх фінансово-економічною діяльністю, що дозволяють упорядкувати і погодити внутрішні і зовнішні зв'язки структурних одиниць.

Практичне значення отриманих результатів полягає в обґрунтуванні пропозицій і рекомендацій щодо удосконалення фінансово-економічного механізму промислових підприємств та інструментів його реалізації в нових умовах господарювання. Проведене автором комплексне дослідження теорії і практики реструктуризації підприємств та запропонована схема реструктуризації можуть бути використані при удосконаленні організації фінансово-економічної діяльності підприємств. Обґрунтовані у дисертації пропозиції щодо використання критеріїв оцінки, заснованих на нормативах, і запропонований механізм оцінки потенційних можливостей збільшення прибутку підприємств можуть бути використані при вдосконаленні системи стимулювання поліпшення результатів фінансово-економічної діяльності. Результати проведеного дослідження і розробки з оптимізації джерел фінансування процесу відновлення основних засобів, які передбачають удосконалення системи амортизаційних відрахувань та надання підприємствам пільг по сплаті податку з прибутку залежно від ступеня зносу робочих машин і устаткування, рекомендуються для використання Верховною Радою в процесі підготовки законодавчих актів та державними установами для підготовки постанов та інших нормативно-правових документів.

Розробки і методичні пропозиції автора щодо напрямків реформування фінансово-економічного механізму підприємства, реорганізації структури управління та його фінансово-економічної діяльності використані в практичних розробках ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” (довідка про впровадження № 29/11 від 11.02.02). Зазначені розробки, а також пропозиції щодо вдосконалення системи планування, прогнозування та стимулювання поліпшення результатів діяльності використовує ВАТ “Сумхімпром” (довідка про впровадження № 22-982 від 12.02.02).

Доцільним є використання отриманих автором результатів у навчальному процесі в Українській академії банківської справи під час викладання дисциплін “Фінанси підприємств” і “Фінансовий менеджмент”.

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що виносяться на захист, одержані автором особисто і знайшли відображення в наукових працях, опублікованих у фахових виданнях.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати виконаного наукового дослідження були оприлюднені та отримали схвальну оцінку на наукових конференціях і семінарах. Серед них: Всеукраїнська науково-практична конференція “Економічні проблеми розвитку регіонів на початку XXI сторіччя” (м. Полтава, 2001); Четверта Всеукраїнська науково-практична конференція “Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України” (м. Суми, 2001); П'ята Міжнародна науково-методична конференція “Інформаційні технології навчання у вищих навчальних закладах” (м. Суми, 2001).

Наукові публікації. Результати досліджень знайшли відображення у 8 наукових працях, що надруковані у фахових виданнях, загальним обсягом 3,2 д.а.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Повний обсяг дисертації – 190 сторінок, у т.ч. на 44 сторінках розміщені 14 таблиць, 17 ілюстрацій, 5 додатків і список використаних джерел зі 179 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Перший розділ “Науково-практичні основи розвитку фінансово-економічного

механізму підприємств” присвячений розкриттю сутності і призначення фінансово-економічного механізму промислових підприємств. У цьому розділі проведено порівняльний аналіз змісту як фінансового, так і економічного механізмів, а також особливостей методичних підходів до їхньої побудови; запропоновано поняття “фінансово-економічний механізм підприємства” як нової економічної категорії, визначено його сутність і запропоновано структуру побудови механізму.

Перехід країни до ринкових відносин обумовив проведення корінної перебудови методів господарювання в усіх сферах виробництва, у тому числі в системі управління. Нові умови зажадали застосування інших підходів до створення цих систем. Однак, серед систем управління, що функціонували в умовах планової економіки, високим ступенем наукового обґрунтування виділялася система управління промисловим об'єднанням (підприємством), розроблена у 80-ті роки Всесоюзним науково-дослідним інститутом стандартизації за участю інших науково-дослідних організацій і підприємств. В основу цієї системи було покладено комплекс державних організаційно-методичних стандартів підприємства, які у даний час складають нормативно-технічну основу більшості систем управління. При цьому застосовувалися наступні підходи: система формується на основі оптимального поєднання цільового, функціонального і лінійного управління; цільове управління в системі будується шляхом утворення цільових підсистем, а функціональне – на основі функціональних; для забезпечення цілей управління застосовуються загальні підсистеми.

У результаті об'єднання зазначених підсистем утворюється функціонально-цільова структура системи управління підприємством. Подібну структуру доцільно застосувати при побудові фінансово-економічного механізму підприємств.

Розглянутій системі надає руху господарський механізм, покликаний забезпечити досягнення високих кінцевих результатів виробничо-фінансової діяльності. Варто підкреслити, що господарський механізм включає в себе методи, види, форми і функції управління, а система управління – поняття більш ємне, тому що включає ще й апарат управління.

Особливе значення мають підходи до структури побудови господарського механізму, що включає окремі підсистеми, кожна з яких являє собою відповідний локальний механізм: економічний, організаційно-адміністративний, правовий і соціальний.

У плановій економіці фінансовий механізм у відособленому вигляді до складу господарського механізму підприємства не включався, тому що фінансові відносини були мало розвинуті. З переходом до ринку елементи фінансового механізму проявляються більш багатогранно і глибоко за сутністю, а фінансово-економічна діяльність розглядається як єдине ціле. У роботі проілюстрований органічний взаємозв'язок економічного і фінансового механізмів через сферу взаємодії фінансів з цінами і заробітною платою. Тому фінансовий і економічний механізми запропоновано реформувати в єдиний фінансово-економічний механізм підприємства.

Фінансово-економічний механізм підприємства – це найважливіша складова його господарського механізму, що являє собою сукупність фінансових і економічних методів, способів, форм, інструментів і важелів, за допомогою яких здійснюється регулювання фінансово-економічних процесів і відносин з метою ефективного впливу на кінцеві результати діяльності підприємств. Для управління фінансово-економічною діяльністю варто створити на підприємствах єдину фінансово-економічну службу, на яку покласти рішення задач планування, прогнозування, організації системи оплати праці, ціноутворення, кредитування, інвестування. Для побудови фінансово-економічного механізму вперше використовується функціонально-цільова блок-схема (рис. 1).

Рис. 1. Функціонально-цільова блок-схема побудови фінансово-економічного механізму підприємства

Насамперед, з урахуванням конкретних умов діяльності, що склалися в нових умовах господарювання, визначені цілі, що досягає підприємство. За критерієм важливості і складності цілей їх запропоновано розбити на 3 групи: 1) цілі першого порядку; 2) цілі другого порядку; 3) цілі третього порядку.

Інструментарієм, за допомогою якого можливо забезпечити досягнення названих цілей, служать функціональні підсистеми, підсистеми забезпечення і фінансово-економічні важелі.

Зазначені функціональні підсистеми за своєю сутністю і змістом різні. За цією ознакою їх розбито на дві групи. Перша – підсистеми, що відображують функції фінансових і економічних методів. До них віднесено: планування, прогнозування, регулювання, систему оплати праці, аналіз і облік. Друга – підсистеми, що відображують функції фінансових відносин, тобто процес руху коштів від одного суб'єкта до іншого. До них віднесено: інвестування, кредитування, оподаткування і страхування.

Як підсистеми забезпечення використано систему внутрішніх фінансово-економічних відносин, правове, нормативне, а також інформаційне забезпечення. З усіх підсистем забезпечення особливе місце займає система внутрішніх фінансово-економічних відносин. У роботі підкреслюється, що в підсистемі нормативного забезпечення найважливіша роль належить діючій на підприємстві системі норм і нормативів, а в системі інформаційного забезпечення – системі економічних показників і критеріїв оцінки.

Особливо слід відмітити роль фінансово-економічних важелів, що включаються до складу фінансово-економічного механізму підприємства. І якщо ціноутворення, оподаткування, кредитування, страхування як функції, що відображують визначені процеси, належать до функціональних підсистем, то ціни, розміри і ставки податків,

кредитів і страхових платежів являють собою важелі, за допомогою яких регулюються фінансово-економічні відносини підприємства зі споживачами, банками, державними і місцевими бюджетами та страховими компаніями.

У **другому розділі** роботи “Трансформація фінансово-економічного механізму підприємств у нових умовах господарювання” проаналізовано способи реструктуризації підприємств та їхній взаємозв'язок з фінансово-економічним механізмом, запропоновано схему реструктуризації, спрямовану на поліпшення показників роботи підприємства, визначено основні напрямки удосконалення фінансово-економічного механізму та їхній зміст, розроблено методику оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів.

На основі проведеного дослідження сутності і змісту реструктуризації підприємств у розділі зроблено наступні висновки:

- найбільш повно сутність реструктуризації визначається як спосіб адаптації діяльності підприємства до безупинно мінливих ринкових умов шляхом проведення комплексу заходів організаційно-управлінського, техніко-технологічного і фінансово-економічного характеру, що забезпечують підвищення конкурентоспроможності, зміцнення фінансової стійкості підприємств, зростання виробництва, обсягу продажів і доходу;
- варто забезпечити тісний методичний взаємозв'язок процесу реструктуризації з комплексним реформуванням фінансово-економічного механізму підприємства;
- щодо підприємств, які забезпечують задовільні показники в роботі, доцільно застосувати окремий підхід до їх реструктуризації, що допоможе їм досягти більш ефективних кінцевих результатів діяльності (для цих підприємств запропоновано універсальну схему реструктуризації, яка приведена на рис. 2).

Рис. 2. Схема реструктуризації підприємства

З метою розробки пропозицій щодо реформування фінансово-економічного механізму і його взаємозв'язку з реструктуризацією підприємств проведено системний аналіз вітчизняного і закордонного досвіду. Фінансово-економічний механізм підприємства є складною організаційною системою, яка включає ряд підсистем. Тому його реформування запропоновано проводити на базі комплексного підходу, що передбачає сукупність заходів, які охоплюють усі підсистеми з зазначенням змісту, головної мети, тривалості періоду дії і напрямків дії стосовно кожного заходу. Найбільш важливі заходи наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Основні заходи щодо реформування фінансово-економічного механізму підприємства

Зміст Головна мета

Розробити методику складання плану-прогнозу фінансово-економічної діяльності підприємства Створення умов по забезпеченню стійкої роботи і динамічного розвитку підприємства

Розробити механізми утворення фонду оплати праці працівників підприємства: - залежно від співвідношення питомої ваги фонду оплати праці в собівартості продукції і рівня рентабельності виробництва на підприємстві; - залежно від його питомої ваги в обсязі виробництва, обчисленого по чистій продукції Поступове підвищення питомої ваги заробітної плати в собівартості продукції в міру росту рентабельності виробництва.

Забезпечення взаємозв'язку обсягу фонду оплати праці із зростанням обсягу виробництва.

Розробити методичні рекомендації щодо цінової політики і створення ринкового механізму ціноутворення на підприємстві Ріст обсягу прибутку й ефективності виробництва

Розробити методики аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства із застосуванням методів маржинального аналізу Забезпечення прийняття оптимальних рішень в управлінні економікою підприємства

Запровадити більш достовірні критерії оцінки рівня досягнень підприємства за основними показниками діяльності Забезпечення об'єктивної оцінки результатів роботи підприємства та вироблення заходів щодо їх поліпшення

Трансформувати існуючу систему внутрішнього госпрозрахунку підприємства в систему внутрішніх фінансово-економічних відносин Створення умов для зростання ефективності виробництва

Розробити пропозиції щодо зниження ставок плати за кредити банків на розвиток виробництва, реконструкцію і нове будівництво Зняття бар'єрів діяльності підприємства щодо розвитку виробництва і залучення інвестицій

Розширити систему обґрунтованих пільг, пов'язаних із залученням інвестицій на відновлення активної частини основних засобів Забезпечення можливості процесу відновлення робочих машин і устаткування

Розробити пропозиції щодо удосконалення системи амортизаційних відрахувань

Створення умов для фінансування відновлення основних засобів

Розробка і впровадження в практику роботи підприємств запропонованих заходів створять передумови для забезпечення реалізації цілей реструктуризації щодо підвищення ефективності виробництва.

Аналіз існуючих критеріїв оцінки результатів роботи підприємств дозволив дійти до висновку про необхідність їхнього удосконалення. У роботі запропоновано застосовувати більш достовірні критерії оцінки рівня досягнень підприємства, які базуються на нормативах. Для цього існуючу систему норм і нормативів доповнено нормативами величин граничних значень показників, визначено їхню сутність і призначення. Ці критерії представлено у вигляді коефіцієнтів, що відображують заданий і досягнутий якісний рівень показника.

У роботі проаналізовано стан зносу і відновлення основних виробничих засобів у промисловості України, а також причини, що обумовили їхній критичний стан. Розроблено механізм, застосування якого може сприяти оптимізації джерел фінансування процесу відновлення основних засобів, особливо робочих машин і устаткування.

З метою створення умов щодо підвищення обсягів вкладення власних коштів у відновлення основних засобів запропоновано удосконалити існуючу систему амортизаційних відрахувань, для чого:

- відновити пропорційні відрахування амортизації від первісної вартості основних виробничих засобів;
- збільшити кількість груп і підгруп основних виробничих засобів, стосовно яких установлюються норми амортизаційних відрахувань;
- при достроковому списанні окремих об'єктів основних засобів неамортизовану вартість дозволити включати у валові витрати і скасувати нарахування ПДВ на цю вартість;
- відновити порядок, відповідно до якого амортизаційні відрахування акумулюються на окремому рахунку і використовуються тільки на відновлення основних засобів.

Розроблено методику визначення пільг щодо оподаткування частини прибутку підприємств, яка направляєється на відновлення активної частини основних засобів – робочих машин і устаткування. З огляду на те, що пільги по оподаткуванню прибутку приведуть до зменшення відрахувань у державний бюджет, запропоновано розмір пільг мінімізувати.

Підходи до мінімізації розміру пільг полягають у наступному:

- базовий рівень зносу робочих машин і устаткування, при якому установлюється пільга, рекомендовано прийняти в розмірі 50 %;
- по тим підприємствам, де рівень зносу вище 50 %, розраховується різниця обсягу оподаткованого прибутку за рахунок амортизації робочих машин і устаткування в порівнянні з базовим варіантом;
- зменшення оподаткованого прибутку провадиться на рівні 30 % цієї різниці і пропонується розраховувати за наступною формулою:

$$Пп = (Армб - Арм) \cdot 0,3, \quad (1)$$

де $Пп$ – величина податкових пільг;

$Армб$ і $Арм$ – сума амортизаційних відрахувань робочих машин і устаткування базова і конкретного підприємства відповідно.

З урахуванням даних статистичної звітності та ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” у роботі зроблено розрахунок величини пільг по оподаткуванню прибутку, яка направляєється на придбання нових машин і устаткування (табл. 2).

Таблиця 2

Розрахунок величини пільг по оподаткуванню прибутку,

яка направляється на придбання нових машин і устаткування

Показники	Варіанти		За даними ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе”			
	базовий	перший	другий			
Первісна вартість робочих машин і устаткування (<i>Перв</i>), тис. грн.	630000	626412			630000	630000
Знос робочих машин і устаткування (<i>Зн</i>), %			50	70	30	73
Залишкова вартість робочих машин і устаткування (<i>Зал=Перв · Зн</i>), тис. грн.	189000	441000				315000
Середня норма амортизації робочих машин і устаткування, прийнята згідно зі сформованим рівнем у ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” (<i>Срн</i>), %					13,57	13,57 13,57 13,57
Сума амортизації робочих машин і устаткування (<i>Арм=Зал · Срн</i>), тис. грн.	59844	22879			42746	25647
Різниця у сумі амортизації робочих машин і устаткування в порівнянні з базовим варіантом (<i>Армб-Арм</i>), тис. грн.			-	+17099	-17098	+19867
Сума пільги по оподаткованому прибутку (<i>Пн</i>), тис. грн.					-	5130 - 5960

Пільги надаються лише при позитивному значенні різниці у сумі амортизації робочих машин і устаткування в порівнянні з базовим варіантом (*Армб-Арм*). Величина пільг враховується окремо і направляється тільки на придбання нових прогресивних машин і устаткування.

У **третьому розділі** роботи “Організаційно-методичні фактори удосконалення фінансово-економічного механізму підприємства” досліджено структуру управління підприємством і його фінансово-економічною діяльністю, на цій основі запропоновано нову структуру, яка повинна функціонувати в результаті проведення реструктуризації; розроблено методичні рекомендації зі складання та обґрунтування плану-прогнозу фінансово-економічної діяльності підприємства; обґрунтовано і запропоновано механізм оцінки потенційних можливостей збільшення прибутку по підприємству в цілому, а також систему оцінки і фінансового стимулювання, спрямовану на поліпшення економічних результатів праці його фахівців.

На прикладі великого виробничо-технічного комплексу – ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” – проведено дослідження організаційно-методичних факторів як рушійної сили процесу реформування фінансово-економічного механізму підприємства. У результаті виявлено фактори, які слід направити першочергово на забезпечення ефективних кінцевих результатів діяльності.

Реалізація запропонованої в роботі схеми реструктуризації вимагає вирішення задачі реорганізації структури управління підприємством. Запропоновану структуру управління підприємством побудовано виходячи зі ступеня технологічної відособленості окремих структурних підрозділів у виробництві продукції. Якщо ступінь технологічних взаємозв'язків невеликий, а цикл виробленої підрозділом продукції замкнений, структурна одиниця виділяється як самостійна. Такі підрозділи найбільш доцільно перетворити в дочірні підприємства, наділивши їх правом юридичної особи зі своєю структурою управління. Структурні підрозділи, що тісно пов'язані між собою виробничою кооперацією, служби управління, постачальницько-збутові, фінансово-економічні і кадрові служби утворюють материнську фірму, яка стає головним підприємством ВАТ. На базі конструкторських і технологічних служб, що також входять до складу материнської фірми, створюється спеціальне конструкторсько-технологічне бюро; служб, що займаються забезпеченням якості продукції – єдине управління по забезпеченню якості продукції. Докорінно реорганізується управління соціально-культурними і побутовими об'єктами. На їхній

базі створюються дочірні підприємства за напрямками діяльності: суспільне харчування і торгівля, культура і спорт, об'єкти оздоровлення і відпочинку. При такому підході до реорганізації управління зберігається цілісність підприємства після його реструктуризації, у результаті чого підвищується самостійність і відповідальність дочірніх підприємств за результати фінансово-економічної діяльності, а корпоративне управління ними зберігається за материнською фірмою. Цей варіант реорганізації управління великим підприємством вважаємо оптимальним. Одночасно з проведенням реорганізації управління об'єднанням у цілому обґрунтовано пропозиції щодо реорганізації управління фінансово-економічною діяльністю, без чого здійснити реформування фінансово-економічного механізму не уявляється можливим. Запропоновано замість двох заступників голови правління ВАТ (один – з фінансів, другий – з економіки) запровадити посаду заступника з фінансово-економічних питань і надати йому статус першого заступника, підпорядкувавши фінансову, економічну служби, служби організації праці і заробітної плати, а також підрозділи, які займаються питаннями приватизації і цінних паперів. У умовах ринкової економіки це виправдано. У роботі також вивчено існуючі і запропоновано нові структури управління фінансовим і планово-економічним відділами з уточненням і розширенням їхніх функцій стосовно умов ринку.

З метою удосконалення процесу планування і прогнозування в дисертації запропоновано на базі існуючих методик розробки техпромфінплану та бізнес-плану скласти новий плановий документ. Оскільки в ринкових умовах найважливішими показниками, які характеризують кінцеві результати діяльності, стають фінансово-економічні показники, запропоновано цей плановий документ назвати “план-прогноз фінансово-економічної діяльності підприємства”. У роботі викладено методичні рекомендації щодо розробки план-прогнозу. У план-прогноз запропоновано включати наступні розділи: зведені показники план-прогнозу; бюджет виробництва; бюджет продажів; маркетинг; бюджет прямих витрат на матеріали; бюджет витрат на енергоресурси; результати впровадження організаційно-технічних заходів щодо скорочення витрат зведеного бюджету; стан основних засобів і витрат на створення нових і відновлення існуючих; праця, прогноз по фонду заробітної плати і робота з персоналом; охорона навколишнього середовища; зведений бюджет витрат; характеристика цінних паперів; податки; фінансовий прогноз, який включає розрахунок прибутку і рентабельності, фінансові потоки, потребу в додаткових інвестиціях, характеристику фінансового стану підприємства. У роботі викладено методичні рекомендації щодо змісту і складання кожного розділу план-прогнозу фінансово-економічної діяльності.

У дисертації запропоновано оціночний механізм потенційних можливостей збільшення прибутку підприємства, який побудовано на застосуванні критеріїв оцінки досягнень, заснованих на нормативах величин граничних значень показників обсягів виробництва, продажів та зниження собівартості. З його допомогою на підприємстві створюються умови для впровадження процесу саморегулювання збільшення обсягу прибутку.

Для створення цього механізму оцінки використовується методика розрахунку нормативу граничних значень по виробничій потужності підприємства (нормативна виробнича потужність), що застосовується у ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе”. Додатково обґрунтовано та запропоновано методики розрахунку нормативів граничних значень показників обсягів продажів, зниження собівартості й обсягу прибутку. Методичні підходи до розрахунку цих нормативів полягають у наступному. Норматив граничного значення обсягу виробництва приймається на рівні нормативної

виробничої потужності, а обсягу продажів – на рівні обсягу виробництва плюс (мінус) зміна залишків готової продукції на початок і кінець періоду. При цьому залишки готової продукції на кінець періоду приймаються на рівні розрахункової нормативної величини по цьому виду оборотних коштів. Далі визначається норматив граничного значення зниження витрат на одну гривню випуску продукції. Для цього виконується розрахунок зниження собівартості продукції по факторах, виходячи з наступних основних умов:

- зниження витрат за рахунок технічного й організаційного рівня виробництва, базуючись на багаторічному досвіді досягнень підприємства і з урахуванням оптимізації цих даних приймається на рівні 2 %;
- визначення розрахунковим шляхом економії за рахунок відносного скорочення амортизаційних відрахувань, економії за рахунок відносної зміни умовно-постійних витрат, а також впливу зниження витрат на зміну структури виробничої програми.

У підсумку виконується розрахунок зниження витрат по основних техніко-економічних факторах, на підставі якого визначається норматив граничного значення зниження витрат на одну гривню виробленої продукції у відсотках до попереднього року. Розрахункове значення зниження собівартості продукції у відсотках до попереднього року коригується на рівень інфляції, прогноз якого закладено при затвердженні бюджету країни на планований рік. На цю величину збільшуються витрати підприємства на матеріали і паливно-енергетичні ресурси.

Використовуючи отримані розрахункові дані нормативів граничних значень обсягів виробництва і продажів, зниження собівартості продукції, виконано розрахунок нормативу граничних значень обсягу прибутку.

На основі запропонованої методики виконано розрахунки щодо визначення нормативних величин граничних значень обсягів виробництва і продажів, зниження собівартості продукції; потенційних можливостей збільшення цих показників, за рахунок чого можна забезпечити досягнення нормативу граничного значення обсягу прибутку, тобто максимальної його величини. Розрахунки проведено за даними ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” згідно з план-прогнозом на 2001 р. (табл. 3).

Таблиця 3

Зведені дані механізму оцінки потенційних можливостей збільшення підприємством прибутку згідно з планом-прогнозом на 2001 р.

Показники	План на 2001 р.	Норматив величини граничного значення показника			
		Рівень використання граничного значення показника			
		Потенційні можливості по збільшенню показника			
Обсяг виробництва продукції, млн. грн.	700	855	0,82	+155	
Обсяг продажів, млн. грн.	800	955	0,84	+155	
Зниження собівартості продукції, %	12	19,3	0,62	+7,3	
Обсяг прибутку, млн. грн.	158	224	0,70	+66	

У роботі проведено аналіз стану розробки і фінансового стимулювання виконання плану підвищення ефективності виробництва на підприємстві, спрямованого на забезпечення кінцевих результатів діяльності і, в першу чергу, зростання прибутку. Основними виконавцями розробки і здійснення плану є технічні служби підприємства. Аналіз показав, що одним із недоліків при розробці цих планів є недостатня обґрунтованість завдань по обсягу економічного ефекту від впровадження заходів плану, доведених технічним службам, а також відсутність системи фінансового стимулювання за розмір цих завдань.

З метою вирішення цієї задачі в дисертації розроблено механізм оцінки і фінансового стимулювання, який покликаний зацікавити фахівців технічних служб у збільшенні

економічного ефекту від впровадження заходів плану підвищення ефективності виробництва. Для цього запропоновано розраховувати нормативну величину економічного ефекту на 1 гривню заробітної плати по кожній технічній службі. З цією метою їх розбивають на чотири групи: конструкторські, технологічні, енергоремонтні та інші служби. По кожній групі, виходячи зі специфіки роботи, методом експертних оцінок установлюються показники, що впливають на розмір економічного ефекту. Норматив розраховується залежно від рівня цих показників і потенційних можливостей служб даної групи. Наприклад, для конструкторських служб визначається за наступною формулою:

$$E_n = E_{max} \cdot K_u \cdot K_c \cdot K_v, \quad (2)$$

- де E_n – норматив економічного ефекту на 1 грн. заробітної плати служби;
 E_{max} – максимально досягнута за 2 останні роки величина економічного ефекту на 1 грн. заробітної плати служби;
 K_u – коефіцієнт, що враховує підвищення рівня уніфікації, стандартизації і використання матеріалів по продукції, яку розробляє служба;
 K_c – коефіцієнт, що враховує ступінь серійності продукції, яку розробляє служба;
 K_v – коефіцієнт потенційної можливості конкретної служби в підвищенні економічного ефекту в порівнянні з іншими службами, що входять у групу.

У свою чергу, приведено формули розрахунків кожного з коефіцієнтів.

Розмір премії працівників технічних служб запропоновано збільшувати чи зменшувати в порівнянні з базовим рівнем премій залежно від коефіцієнта напруженості плану по обсягу економічного ефекту (K_{np}), прийнятим службою, що визначається за формулою:

$$K_{np} = P_e / N_e, \quad (3)$$

- де P_e – плановий обсяг економічного ефекту;
 N_e – нормативний обсяг економічного ефекту.

У свою чергу, нормативний обсяг економічного ефекту визначається за формулою:

$$N_e = E_n \cdot \Phi_{zp}, \quad (4)$$

- де Φ_{zp} – обсяг планового фонду заробітної плати служби.

З метою фінансового стимулювання збільшення обсягу економічного ефекту експертним шляхом визначена шкала зміни базової премії працівникам технічних служб залежно від K_{np} за цим показником.

На основі даних ВАТ “Сумське НВО ім. М.В. Фрунзе” у роботі виконано розрахунки нормативної величини економічного ефекту і рівня напруженості плану для всіх технічних служб підприємства.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі, що виявляється в обґрунтуванні та впровадженні нових методів та підходів до удосконалення фінансово-економічного механізму підприємств з метою підвищення його впливу на збільшення ефективності виробництва на промислових підприємствах у ринкових умовах господарювання.

Основні висновки виконаного дисертаційного дослідження полягають у наступному:

1. Нова економічна система, яка сформована на підприємствах України, вимагає науково обґрунтованих рішень щодо створення передумов для досягнення темпів стійкого зростання показників їхньої діяльності.
2. Сучасні підприємства являють собою відносно самостійну систему, що є складним виробничо-господарським і соціально-економічним комплексом; їхня успішна діяльність багато в чому залежить від рівня прогресивності управління фінансово-економічною діяльністю, відповідності фінансово-економічного механізму підприємств вимогам

- функціонування і розвитку ринкової економіки.
3. Однією з умов досягнення успіху на підприємствах є реструктуризація, яка полягає в тісному взаємозв'язку з реорганізацією системи управління підприємством і фінансово-економічною діяльністю, реформуванням фінансово-економічного механізму, що створять умови для збільшення обсягів продажів і прибутку.
 4. Для створення умов цілеспрямованого впливу фінансово-економічного механізму на поліпшення показників діяльності підприємств доцільно використовувати комплексний підхід до реформування функціональних підсистем, підсистем забезпечення і фінансово-економічних важелів.
 5. З метою оптимізації власних джерел фінансування процесу відновлення основних засобів варто удосконалити систему амортизаційних відрахувань, надати підприємствам пільги по внесках податку з прибутку залежно від рівня зносу робочих машин і устаткування.
 6. Виходячи з того, що рішення проблеми удосконалення планування і прогнозування діяльності підприємств є важливою задачею, доцільно розробити системний плановий документ – план-прогноз фінансово-економічної діяльності підприємства, що є своєрідною трансформацією методик складання техпромфінплану і бізнес-плану, їхньою адаптацією до сучасних умов розвитку ринкової економіки.
 7. Для створення умов росту ефективності виробництва на підприємствах необхідно ввести нові механізми оцінки потенційних можливостей збільшення прибутку і фінансового стимулювання поліпшення економічних результатів роботи технічних служб підприємства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ

1. Шипунова О.В. К вопросу разработки плана-прогноза производственно-финансовой деятельности и развития предприятий в условиях перехода к рынку // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. Випуск 2'2000. – Суми: Вид-во Сумського державного університету, 2000. – С. 178-182, 0,3 д.а.
2. Шипунова О.В. Взаємозв'язок реструктуризації підприємств та їх фінансово-економічного механізму // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2000. – № 2(9). – С. 93-95, 0,2 д.а.
3. Шипунова О.В. Финансово-экономический аспект реструктуризации предприятий // Механізм регулювання економіки, економіка природокористування, економіка підприємства та організація виробництва. – Випуск 1'2000. – Суми: Вид-во Сумського державного університету, 2000. – С. 180-185, 0,3 д.а.
4. Шипунова О.В. Финансово-экономический механизм предприятия в условиях рыночной экономики // Вісник Української академії банківської справи. – 2000. – № 2(9). – С. 62-66, 0,4 д.а.
5. Шипунова О.В. Механізм оцінки якісного рівня результатів роботи підприємства // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2001. – № 2(11). – С. 191-203, 0,7 д.а.
6. Шипунова О.В. Оптимизация источников обновления основных производственных фондов предприятия // Вісник Української академії банківської справи. – 2001. – № 2(11). – С. 85-88, 0,3 д.а.
7. Шипунова О.В. Реформування фінансово-економічного механізму підприємства // Вісник Сумського державного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – 2001. – № 1(10). – С. 52-58, 0,8 д.а.
8. Шипунова О.В. Модель реструктуризації, направлена на улучшение результатов деятельности предприятий // Збірник наукових праць за матеріалами четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції “Проблеми і перспективи розвитку

банківської системи України”. Т. 5. – Суми: Ініціатива, 2001. – С. 281-286, 0,2 д.а.

АНОТАЦІЯ

Шипунова О.В. Развитие финансово-экономического механизма предприятий. – Рукопись. Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Украинская академия банковского дела, Сумы, 2002.

У дисертаційній роботі досліджено сутність і призначення системи управління і господарського механізму підприємств, зроблено порівняльний аналіз змісту фінансового й економічного механізмів, особливостей методичних підходів до їхньої побудови, а також їх взаємодія і взаємозв'язок. На цій основі суттєво вдосконалено економічний зміст категорії “фінансово-економічний механізм підприємства”, визначено його сутність і розроблено блок-схему структури побудови механізму. Досліджено підходи до визначення сутності і призначення реструктуризації підприємств, способи її проведення і взаємозв'язок з фінансово-економічним механізмом, запропоновано схему реструктуризації підприємств, спрямовану на поліпшення кінцевих результатів діяльності. На основі системного аналізу вітчизняного і закордонного досвіду запропоновано комплексно-методичні підходи до реформування фінансово-економічного механізму підприємств.

На основі комплексного аналізу стану зносу і відновлення основних засобів у роботі розроблено механізм, застосування якого сприятиме збільшенню обсягу джерел фінансування процесу відновлення основних засобів на підприємствах.

На прикладі великого виробничо-технічного комплексу проведено дослідження організаційно-методичних факторів як рушійної сили процесу реформування фінансово-економічного механізму підприємств з виявленням першочергових факторів удосконалення. На цій основі запропоновано реорганізацію структури управління підприємством і його фінансово-економічною діяльністю; розроблено методичні рекомендації щодо складання план-прогнозу фінансово-економічної діяльності підприємства; обґрунтовано та запропоновано механізм оцінки потенційних можливостей по збільшенню прибутку.

Ключові слова: підприємство, економічний механізм, фінансовий механізм, розвиток фінансово-економічного механізму, фінансування відновлення основних засобів, фінансово-економічна діяльність.

АННОТАЦИЯ

Шипунова О.В. Развитие финансово-экономического механизма предприятий. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.04.01 – финансы, денежное обращение и кредит. – Украинская академия банковского дела, Сумы, 2002.

Диссертация посвящена исследованию условий развития финансово-экономического механизма промышленных предприятий как важнейшего фактора улучшения результатов деятельности, разработке комплексных организационно-методических подходов к обеспечению его эффективного функционирования, а также реорганизации управления предприятием в целом и его финансово-экономической деятельностью в частности.

Функционирование предприятий в условиях рыночной экономики требует научно обоснованных решений проблем, возникающих в управлении их экономикой и финансами, направленных на обеспечение достижения устойчивых темпов роста. Исходя из этого, развитие финансово-экономического механизма предприятий и его адаптация к новым условиям хозяйствования приобретают важное теоретическое и

практическое значение, чем определяется актуальность и практическая значимость диссертационного исследования.

Переход экономики Украины на рыночные отношения обусловил проведение коренной перестройки методов хозяйствования во всех сферах производства, в том числе и в системе управления. В работе исследованы сущность и назначение системы управления и хозяйственного механизма предприятий, проведен сравнительный анализ содержания финансового и экономического механизмов и особенностей методических подходов к их построению, а также их взаимодействие и взаимосвязь. Автором углубляется и конкретизируется экономическое содержание категории “финансово-экономический механизм” предприятий и определяется её сущность. На основе использования функционально-целевой модели управления впервые разработана блок-схема построения структуры финансово-экономического механизма предприятия.

В работе исследованы подходы к определению сущности и назначения реструктуризации предприятий, способы её проведения и взаимосвязь с финансово-экономическим механизмом и на этой основе предложена схема реструктуризации предприятия, направленная на обеспечение улучшения результатов деятельности. С целью разработки предложений по реформированию финансово-экономического механизма проведен системный анализ отечественного и зарубежного опыта и предложены организационно-методические подходы, которые представляют собой совокупность мероприятий, охватывающих все подсистемы с указанием содержания, главной цели, длительности периода и направления действия.

На основе анализа существующих критериев оценки результатов работы предприятий в работе предложено применение более достоверных критериев, основанных на нормативах, определены их сущность и способ расчета.

В диссертационной работе проанализировано состояние износа и обновления основных фондов в промышленности Украины и причины, обусловившие их критическое состояние. Разработан механизм, применение которого будет способствовать увеличению объемов собственных источников финансирования процесса обновления основных фондов, особенно рабочих машин и оборудования. На примере крупного производственно-технического комплекса автором проведено исследование организационно-методических факторов как движущей силы процесса реформирования финансово-экономического механизма предприятия. В результате выявлены факторы, которые надо совершенствовать в первую очередь. На этой основе предложена реорганизация структуры управления предприятием и его финансово-экономической деятельностью; разработаны методические рекомендации по составлению план-прогноза деятельности предприятия; предложен и обоснован оценочный механизм потенциальных возможностей по увеличению прибыли предприятия.

Ключевые слова: предприятие, экономический механизм, финансовый механизм, развитие финансово-экономического механизма, финансирование обновления основных фондов, финансово-экономическая деятельность.

SUMMARY

Shipunova O.V. Development of Enterprises Financial and Economic Mechanism. – Manuscript.

The dissertation for a candidate of economic sciences degree in specialty 08.04.01 – finance, money turnover and credit. – Ukrainian Academy of Banking, Sumy, 2002.

The dissertation investigates the essence and purpose of enterprises management system and economic mechanism as well as comparative analysis of financial and economic

mechanisms, peculiarities of procedure approach to their creation and their interaction and association. The economic content of category “enterprises financial and economic mechanism” is concrete. Its essence has been defined and a block scheme of construction structure has been developed.

The author investigates approaches for essence definition and purpose of enterprises reorganization, procedure methods, interaction with financial and economic mechanism. Enterprises reorganization scheme resulting in improvement of industrial activity final results has been offered. Based on system analysis of home and foreign countries experience integrated methodical approaches to financial and economic mechanism reforming have been offered.

Based on integrated analysis of wear and tear and renewal of fixed assets the mechanism which stimulates volume increasing of financing sources for renewal of fixed assets process has been developed.

Based on a model of a large enterprise management and methodical factors as a motive force of the process of enterprise financial and economic mechanism reforming have been analyses. Investigation has resulted in factors which have to be improved in the first place. On this base reorganization of management structure and its financial and economic activity has been offered. Methodical recommendations on making enterprises financial and economic activity plan – forecast have been developed. Estimating mechanism of potentialities of increase in enterprise profit has been offered and grounded.

Key words: enterprise, economic mechanism, financial mechanism, financial and economic mechanism development, financing of renewal of fixed assets, financial and economic activity.

Відповідальний за випуск
д.е.н., професор
В.І. Міщенко

Видавництво “Ініціатива”

Засновник: Українська академія банківської справи

Адреса редакції, видавця:

40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 56.

Підписано до друку 10.05.02. Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк.

Гарнітура Times. Тираж 100 пр.

Надруковано на обладнанні Української академії банківської справи

40030, м. Суми, вул. Петропавлівська, 56.